

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

9/s (3) 2023

2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 5/9 (3)-2023

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васида Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодида Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

<i>Шарипов Шоҳруз Фахриддин ўғли</i> ХОРИЖИЙ МАМЛАКАТЛАРДА ХУСУСИЙЛАШТИРИШ СИЁСАТИ ТАРИХИ	9-14
<i>Хо'jamuratov Umarjon Rustamovich</i> O'ZBEKISTONDA QISHLOQ XO'JALIGINI RIVOJLANISH BOSQICHLARI.....	15-22
<i>Raxmanov Zafar Odilovich, Aloxunov Alisher Axmadjonovich</i> FARG'ONA VODIYSI YODGORLIKLARIDA ANIQLANGAN TAMG'ALI SOPOL IDISHLAR.....	23-26
<i>Mirhakimova Feruza Xoldorjon qizi</i> МАНМУДХО'JA ВЕНБУДИЙ УY МУЗЕYI ТАРИХИ	27-31
<i>Жабборова Ойдина Ихтиёржон қизи</i> XX АСРНИНГ 20-30 ЙИЛЛАРИДА МАҲАЛЛИЙ ТАРАҚҚИЙПАРВАРЛАР ТОМОНИДАН ИҚТИДОРЛИ ЁШЛАРНИ ГЕРМАНИЯГА ЎҚИШГА ЮБОРИЛИШНИНГ ТАШКИЛ ҚИЛИНИШИ.....	32-35

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

<i>Эшов Мансур Пулатович, Насырходжаева Дилафруз Сабитхановна</i> ЯШИЛ ИҚТИСОДИЁТ КОНЦЕПЦИЯСИ ВА УНИНГ ШАКЛЛАНИШ ХУСУСИЯТЛАРИ	36-43
<i>Шадманов Эркин Шеркулович</i> МЕТОДОЛОГИЯ ОЦЕНКИ ВЛИЯНИЯ ДЕТЕРМИНАНТ ПРЯМЫХ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ НА ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ	44-52
<i>Асатуллаев Хуршид Сунатуллаевич</i> ДАВЛАТ ФИСКАЛ (БЮДЖЕТ-СОЛИҚ) СИЁСАТИНИНГ ИҚТИСОДИЙ ЎСИШ ВА БАНДЛИККА ТАЪСИРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ.....	53-60
<i>Кулибоев Азамат Шоназарович</i> ДАВЛАТ ТИББИЁТ ТАШКИЛОТЛАРИНИ БЮДЖЕТДАН МОЛИЯЛАШТИРИШ ЖАРАЁНИ ТАҲЛИЛИНИНГ НАЗАРИЙ-УСЛУБИЙ ЖИҲАТЛАРИ.....	61-68
<i>Razzaqova Durdon Adashboy qizi</i> IQTISODIYOTNI RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA BUXGALTERIYA DASTURINING AFZALLIKLARI VA KAMCHILIKLARI.....	69-76
<i>Muminova Elnorahon Abdugarimovna, Uraimjonov Azizbek Raxmonjon o'g'li</i> YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISHDA QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARINING O'RNI	77-86
<i>Эргашев Отамурод Тоштемурович</i> КИЧИК БИЗНЕСНИ МОЛИЯ-КРЕДИТ МЕХАНИЗМЛАРИ ОРҚАЛИ ҚўЛЛАБ-ҚУВВАТЛАШ Йўналишлари.....	87-93
<i>Matyoqubova Dilfuza Olimboyevna, Qobulov Ozodbek O'ktamboy og'li</i> MINTAQALARDA GLOBAL OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGI VA QISHLOQ XO'JALIGINI RIVOJLANTIRISHDA TADQIQOTNING O'RNI	94-97
<i>Isaqova Zebo Murodovna</i> DAVLAT BOSHQARUVI TIZIMINI RIVOJLANTIRISHDA LOYIHA BOSHQARUVI STANDARTLARI INTEGRATSIYASI.....	98-104
<i>Улашов Алибой Рашид ўғли</i> ҚОЗОҒИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ИҚТИСОДИЁТИНИ РИВОЖЛАНИШИДА МИНТАҚАВИЙ ТАФОВУТЛАРНИНГ ЎРНИ	105-113

<i>Матюсупов Бунёд</i> АҚЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ТУРИЗМ ДЕСТИНАЦИЯЛАРИ ВА ШАҲАРЛАРДА САМАРАЛИ ФОЙДАЛАНИШ	1114-123
<i>Мухитдинова Камола Алишеровна</i> ИҚТИСОДИЁТДА ИНВЕСТИЦИОН ФАОЛИЯТИ ВА УНИ БЕЛГИЛОВЧИ ОМИЛЛАР	124-131
<i>Ҳакимов Ҳакимжон</i> ДАВЛАТ ҚИММАТЛИ ҚОҒОЗЛАРИ БЎЙИЧА ДАРОМАДЛИЛИК ЭГРИ ЧИЗИҒИНИНГ ШАКЛЛАНИШ ХУСУСИЯТЛАРИ	132-141
<i>Achilova Ramziya A'zamovna</i> ISHCHI KUCHI VA UNING BANDLIGI	142-149
<i>Nasriddinova Dildora Shukrullayevna</i> OLIY TA'LIM XIZMATLARI BOZORIDA MARKETING TADQIQOTLARINI TAKOMILLASHTIRISH VA MODELLARINI YARATISH	150-157
09.00.00 - ФАЛСАФА ФАНЛАРИ	
<i>Хайридинов Аббосхон Анварович</i> YOSHLAR ORASIDA MAFKURAVIY TAHDIDLARNI OLDINI OLIHDA HUQUQ TARTIBOT ORGANLARINING VAZIFALARI	158-162
<i>Jurayev Alisher Tulqinboyevich</i> TA'LIMGA OID DAVLAT SIYOSATINI AMALGA OSHIRISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLARNING IJTIMOY AHAMIYATI	163-170
<i>Бекбаев Рауф Рустамович</i> ТРАДИЦИОНАЛИЗМ В ФИЛОСОФИИ КОНФУЦИАНСТВА.....	171-176
<i>Qayumova Aziza Toshmuradovna</i> IBN XALDUNNING SOSIOLOGIK QARASHLARINI O'RGANISHNING METODOLOGIK JIHATLARI.....	177-183
<i>Shokirov Mubin Rustamovich</i> MILLIY O'ZLIKNI ANGLASHDA TARIXIY TAFAKKUR MADANIYATINING O'RNI VA AHAMIYATI.....	184-188
<i>Нуруллаева Зулхумор Сидаматовна</i> МАҚОМ САНЪАТИ БАДИИЙ-ЭСТЕТИК ХУСУСИЯТЛАРИНИНГ ФАЛСАФИЙ ТАҲЛИЛИ	189-193
<i>Наврўзова Гулчеҳра Нигматовна</i> “ҲУШ ДАР ДАМ” МОҲИЯТИ: МЕТАФИЗИК ТАҲЛИЛ	194-199
<i>O'razov Bobir Baxtiyorovich</i> IJTIMOIY DAVLATNING NAZARIY VA METODOLOGIK ASOSLARI: VUJUDGA KELISH SHARTLARI, BELGILARI VA FUNKSIYALARI	200-204
10.00.00 - ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ	
<i>Xolmatova Malika Ibadullayevna</i> AD'JEKTIVLI IDIOMALAR: QO'LLANILISHI, KELIB CHIQISHI VA MADANIY AHAMIYATI TAHLILI.....	205-209

<i>Olga Filippova</i> CLUSTER IMPLEMENTATION OF FUNCTIONS OF REDUNDANCY MEANS.....	210-222
<i>Эргашева Асаль Эркиновна</i> СПЕЦИФИКА РИТМИЧЕСКОЙ ОРГАНИЗАЦИИ ПРОЗЫ МАРИНЫ ЦВЕТАЕВОЙ	223-226
<i>Xaitova Gulhayo Tovasharovna</i> TILSHUNOSLIKDA “YAQIN – UZOQ” OPPOZITSIYASINING CHOG‘ISHTIRMA TADQIQI MASALASI (ingliz va o‘zbek tillari misolida)	227-231
<i>Rustamova Dilrabo</i> ATAMALAR LUG‘ATIDA LUG‘AT MAQOLASINING TUZILISHI.....	232-241
<i>Кдырбаева Бахытгуль Кеунимжаевна</i> ПАРНЫЕ СЛОВА В КАРАКАЛПАКСКОМ ЯЗЫКЕ: ОБЗОР ОСНОВНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ.....	242-248
<i>Fayziyeva Aziza Anvarovna, Sadirova Sitara Sobirovna</i> TARJIMA MUAMMOLARINI YECHISH STRATEGIYALARI	249-253
<i>Alaudinova Dilnoza Rustam qizi</i> FRAZEOLOGIK (TURG‘UN) BIRIKMALAR VA ULARNI TARJIMA QILISH USULLARI	254-260
<i>Erdonova Muxlisa Hoshim qizi</i> ORNITONIM KOMPONENTLI MAQOLLARNING LINGVISTIK TADQIQI.....	261-265
12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР	
<i>Zaripov Mirzali Miraliyevich</i> KORRUPTSIYA MUAMMOLARINING SABABLARI VA YECHIMLARI	266-270
13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ	
<i>Yuldashev Mengali Ziyaduloyevich</i> BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QITUVCHILARIDA MUSTAQIL ISHLASH KOMPITENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH.....	271-276
<i>Yarkinay Nurumbekova Anarmatovna</i> INNOVATSION YONDASHUV ASOSIDA MURABBIYLIK KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISH PEDAGOGIK ZARURAT.....	277-284
<i>Sadullayev Dilmurod Baxtiyor o‘g‘li</i> INNOVATSIYA BOSHQARUV ASOSIDA BOSHQARUV XODRLARINI TAYYORLASH SIFATINI OSHIRISH OMILLARI	285-290
<i>Xudayqulova Zarifa Ummatqulovna</i> BO‘LAJAK PEDAGOGLARNI AKSIOLOGIK YONDASHUVLAR ASOSIDA MA‘NAVIY-MA‘RIFIY FAOLIYATGA TAYYORLASH IMKONIYATLARINI TAKOMILLASHTIRISH	291-301
<i>Бекчанова Солиха Давлатназаровна</i> ТИББИЁТ ОЛИЙ ТАЛИМ МУАССАСАЛАРИ ТАЛАБАЛАРИДА ДИВЕРГЕНТ ТАФАККУРНИ РИВИЖОЛАНТИРИШНИНГ ПЕДАГОГИК ИМКОНИАТЛАРИ	302-307
<i>Xasanova Gulsanam Xusanovna</i> MAGISTRATURA TALABALARING TASHKILY-BOSHQARUV KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK MODEL I	308-314
<i>Allanazarov Qo‘ldosh Olimovich</i> TALABALARNING TANLAGAN KASBIY FAOLIYATI VA IJODIY QOBILIYATLARINI INTERFAOL METODLAR ORQALI RIVOJLANTIRISH	315-319

<i>Umarov Nurbek Irkinovich</i> KVEST TEXNOLOGIYASINI TA'LIM JARAYONIDA QO'LLASH ASOSLARI	320-324
<i>Буранова Мадина Уктамовна</i> ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТРАДИЦИОННОГО И НЕТРАДИЦИОННОГО ВИДОВ ЧТЕНИЯ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ	325-330
<i>Зияева Хушнудабону Илхомжон кизи</i> ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ТЕХНОЛОГИЙ ФОРМИРОВАНИЯ РЕЧЕВЫХ НАВЫКОВ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ РУССКОГО ЯЗЫКА	331-339
<i>Toshpulatova Dilraboixon Sobirjonovna</i> BIOLOGIYA FANINI O'QITISH JARAYONIDA O'QUVCHILARNING KREATIV QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISH	340-346
<i>Madaminova Nargiza Zuxridinovna</i> YOSHLAR MA'NAVIY MADANIYATINI YUKSALTIRISHDA IJTIMOIY FANLARNING AHAMIYATI	347-351
<i>Shomurzayeva Nasiba Xoshimovna</i> PIYODA YURISH SAYOHATLARNI TALABALAR O'RTASIDA OMMALASHTIRISH	352-356
<i>Xoliyorov Murod Shavkatovich</i> O'QUVCHI YOSHLARDA IJTIMOIY MOTIVLARNI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHARTLARI.....	357-362
<i>Хамроқулова Дилнавоз</i> БОЛАЛАРДА ТАБИАТГА ДОИР ТАСАВВУР ВА ТУШУНЧАЛАРНИ ШАКЛЛАНИШИ....	363-366
<i>Tursunova Shaxzoda Baxromovna</i> TEXNOLOGIYA TA'LIMI O'QITUVCHILARINING IJODKORLIK QOBILIYATI VA BOSHQARUV MAHORATINI RIVOJLANTIRISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLAR.....	367-373
<i>Usmonov Abdurashid Norbo'tayevich</i> O'QUVCHILARDA DEVIANT XULQ SHAKLLARINING NAMOYON BO'LISHI VA TAHLILI	374-380
<i>Ўтанов Ўткир</i> ЎЗБЕКИСТОНДА ЎҚИТУВЧИ МАЪНАВИЙ ҚИЁФАСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ КОНЦЕПТУАЛ АСОСЛАРИ	381-387
<i>Kuchkarov Bahodir Tashmurodovich</i> BO'LAJAK HARBIY OFITSERLARDA UMUMMADANIY KOMPETENTLIKNI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK OMILLARI	388-392

Mirhakimova Feruza Xoldorjon qizi

Namangan davlat universiteti tayanch doktoranti

Email: mirhakimovaferuza7@gmail.com

MAHMUDXO'JA BEHBUDIY UY MUZEYI TARIXI

Annotatsiya. Ushbu maqolada Mahmudxo'ja Behbudiy uy-muzeyining ekspozitsion zallari va undagi ekspozitsiyalarida namoyish etilayotgan eksponatlar haqida va mintaqadagi ma'rifatparvarlar haqida fikr yuritilgan. Xususan, muallif tomonidan Samarqandda jadidchilik harakati namoyandalarining ma'rifiy, siyosiy va ijtimoiy faoliyati haqida batafsil ma'lumot berilgan.

Kalit so'zlar: Muzey, eksponat, katalog, ekspozitsiya, taraqqiyparvarlik, yangi usul maktablari, milliy tafakkur, noshirlik, jadidchilik, ma'rifatparvarlik, ziyolilar, Turkiston, Turkiston Muxtoriyati.

Mirkhakimova Feruza Kholdorjon kizi

Doctoral student of Namangan state university

HISTORY OF MAHMUDKHOJA BEHBUDI HOUSE MUSEUM

Abstract. This article discusses the exhibition halls of the Mahmudhoja Behbudi House-Museum and the exhibits displayed in it, as well as the enlighteners of the region. In particular, the author provides detailed information about the educational, political and social activities of the representatives of the Jadidist movement in Samarkand.

Keywords: Museum, exhibit, catalog, exposition, development, new method schools, national thinking, publishing, modernism, enlightenment, intellectuals, Turkestan, Turkestan Autonomy.

Мирхакимова Феруза Холдоржон кизи

Докторант Наманганского
государственного университета

ИСТОРИЯ ДОМА-МУЗЕЯ МАХМУДХОДЖИ БЕХБУДИ

Аннотация. В данной статье речь идет о выставочных залах Дома-музея Махмудходжи Бехбуди и представленных в нем экспонатах, а также о просветителях региона. В частности, автор дает подробную информацию о просветительской, политической и общественной деятельности представителей джадидистского движения в Самарканде.

Ключевые слова: Музей, экспонат, каталог, экспозиция, развитие, новометодные школы, национальное мышление, издательское дело, модернизм, просветительство, интеллигенция, Туркестан, Туркестанская автономия.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V3SI9Y2023N04>

Vatanimiz ulamolari qadimgi davrdan ko'p fan tarmog'iga tamal toshini qo'yishgan. XX asr Turkiston ma'rifatining peshvosi, o'zbek dramaturgiya asoschisi, jadidchilik harakati namoyondalaridan biri, alloma, yozuvchi, jamoat arbobi Mahmudxo'ja Behbudiy xotirasini abadiylashtirish, uning hayoti va faoliyatini o'rganish hamda keng jamoatchilikka targ'ib etish imkoni tug'ildi. Bu esa zamon talablariga g'oyaviy, ilmiy va badiiy jihatdan yangi muzey ekspozitsiyasini yaratish zarurligini anglatdi. Uy-muzeyi mashhur ma'rifatparvar, dramaturg,

jurnalist va noshir hisoblangan Mahmudxo'ja Behbudiyning ijodiy faoliyatini ilmiy o'rganish va keng targ'ib etishda ilmiy-ma'rifiy maskanlardan biri hisoblanadi.

Mahmudxo'ja Behbudiyning uy muzey O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021 yil 13 apreldagi 206 - sonli qaroriga [1]ga asosan Samarqand davlat muzey qo'riqxonasining filiali sifatida Samarqand shaxrining Mir Said Baraka ko'chasi 47 uyda tashkil etilgan. Uy muzey o'z faoliyatini 2021yil 18 oktyabrdan boshladi. Uy muzey binosining umumiy maydoni qariyb 860 metr kvadrat kv.ga teng, shundan 128 metr kvadratni ekspozitsiya maydoni tashkil etadi. Binoning imkoniyatlaridan kelib chiqqan holda, doimiy ekspozitsiyalar va uy inteyarlari tashkil etiladigan joylarga belgilangan. Behbudi uy muzeyining ekspozitsion zallari beshtani tashkil etadi va ular quyidagicha nomlangan.

1-xona: Mahmudxo'ja Behbudiyning hayoti va ijodi.

Ushbu xonada Mahmudxo'ja Behbudiyning hayoti va ijodi haqida batafsil ma'lumotlar, fotosuratlar, Sadridin Ayniy, Xoji Mu'in Shukurullo, Begali Qosimov, Fayzulla Xo'jayev kabi arboblarning Behbudi va jadidchilik namoyondalar haqidagi fikrlari bilan bezatilgan. Ma'lumki, Behbudi "Turkiston jadidlarining otasi" degan sharafl unvonga sazovor bo'lgan, chunki u Samarqandda o'ziga xos ilmiy-ma'rifiy muhit yaratgan. Masalan, uning tashabbusi va g'ayrati bilan 1903-yilda Said Ahmad Siddiqiy bilan birgalikda Samarqand atrofidagi Halvoyi mahallasida, Abdulqodir Shakuriy bilan birgalikda Rajabamin mahallasida yangi maktablar tashkil etiladi. "Mahmudxo'ja Behbudiyning hayoti va ijodi" ekspozitsiyasida namoyish etilayotgan "Risolai jug'rofiy umroniy", "Risoloy jug'rofiyai rusiy", "Risolai asbobi savod Alifboi maktabi Islomiya", "Modxali jug'rofiya umroniy", "Muxtasari jug'rofiyai rusiy", "Muntahabi ba xabari Ihyoi umumiy", "Tafakkur ul-atrof", "Kitobat ul-atfol", "Amaliyoti Islom", "Kitobi muntahabi jug'rofiyai umumiy va namunai jug'rofiya", "Tarixi Islom", "Tatbiqoti diniya va fanniya", "Alifboi maktabi Islomiya" kitoblarning asl nusxalari vitrinalarga joylashtirilgan. [2; B.22.]

Ekspozitsiyada Behbudi bilan bir davrda ijod qilgan jadidlarning asarlari ham namoyish etilmoqda. Bular Said Vasliy qalamiga mansub "Madaniyat va zoifa shariyati islomiya", Said Ahmad Siddiqiy qalamiga mansub va Abdulqodir Shakuriy tomonidan chop etilgan "Anjumani arvoh", Munavvarqori qalamiga mansub "Islom aqidalari", Abulqosim Oxunzoda Ganjiyning "Risolai ittihodiya" asari, Abduqodir Shakuriyning "Jomi-ul hikoyot" asarlaridir. [3; B.46.]

Olimning xizmatlari o'z davrida munosib baholanmadi. Mustaqillik sharofati bilan o'zlikni anglash, ma'rifatparvar olimlarning mehnatlarini munosib baholash imkoniyati paydo bo'ldi. Behbudi ham o'z davrining buyuk ma'rifatparvarlari Abdulla Avloniy va Munavvarqori Abdurashidxonovlar bilan birga 2020-yil 1- oktabr "O'qituvchilar va murabbiylar kuni arafasida "Buyuk xizmatlari uchun" ordeni bilan taqdirlandi. [4; B.7.]

2-xona Mahmudxo'ja Behbudiyning ijodxonasi interyeri

M.Behbudi ijodxonasini ko'rsatib berish uchun taqdim etilgan stol, stullar, shkaf, devor soati XIX asr oxiri - XX asr boshlariga taaluqlidir. Ushbu mebellar Turkiston o'lkasiga XIX asr oxiri - XX asr boshlarida ko'p miqdorda olib kelingan, bu yerda mazkur mebellardan nafaqat Chor ma'muriyati, balki mahalliy aholi vakillar ham foydalangan. Mazkur mebellar to'plami XIX asrning oxirgi o'n yilligi XX asr boshlarida (asosan Birinchi jahon urushigacha) keng tarqalgan me'morchilik, amaliy va tasviriy san'atdagi badiiy yo'nalish bo'lgan "modern" uslubida tayyorlangan.

Ekspozitsiyada shuningdek, M.Behbudiy va uning zamondoshlari tomonidan keng foydalanilgan odatiy uy-ro'zg'or buyumlari: kitob o'qish uchun lavh, qalamlarni saqlash uchun qalamdon, kitob tashish uchun sumkalar ham namoyish etilmoqda. Bu paytda yozuv mashinalari ham Turkiston hududida keng tarqalgan bo'lib, undan asosan ma'muriyat vakillari, ziyoli qatlam, olimlar va noshirlar ko'proq foydalangan edi. Yozuv mashinasining M.Behbudiy yashab, ijod etgan davrda Turkistonda keng tarqalgan turi 1903-yildan ishlab chiqarila boshlangan "Kontinental" yozuv mashinasi mazkur ekspozitsiyada namoyish etilmoqda. Shuningdek, ayni davrda rasm bo'la boshlagan telefon apparati va stol soati ham ijodxonalar interyerini bezab turibdi. Turkiston o'lkasining yirik shaharlari Yangi Marg'ilon, Kattaqo'rg'on bilan birga Samarqandda ham 1876-yildayoq telegraf aloqasi tashkil etilgan edi. Stol chirog'i esa o'sha davrga xos "modern" uslubida yasalgan bo'lib, u yoritishdan tashqari xona bezagi sifatida ham xizmat qilgan va o'z davrining ziyolilari ish xonalariga o'rnatilgan. Behbudiyning zamondoshlari, safdoshlari va shogirdlari bo'limida alohida o'rinni archa qipig'i va tut daraxtidan qo'lda yasalgan globus egallaydi. Uning yuzasida lak bilan qoplangan materiklar, okeanlar va dengizlar, tog'lar va turli mamlakatlarning konturlari aks ettirilgan. Ekvatorning keng chizig'ida o'n ikkita burj belgisi tasvirlangan. Ishlab chiqarilgan yili (1313/1895) va muallif o'z davrining eng bilimdon peshqadamlaridan biri, Xo'ja Yusuf Mirfayazov (1842-1924) ning ismi to'rtta burchakda arab yozuvida ko'rsatilgan. Globus Mahmudxo'ja Behbudiy zamonida boshqa fanlar qatorida geografiya va kartografiya ham rivojlanganligining belgisidir.

3-xona: Maxmudxo'ja Behbudiyning zamondoshlari va jadidchilik siyosiy harakati

Samarqandda ham jadidchilik harakati keng yoyilib, taraqqiyparvarlarning bir qator yetuk namoyondalari yetishib chiqdi. Samarqand jadidlarining eng ko'zga ko'ringan vakili shubhasiz Mahmudxo'ja Behbudiy hisoblanadi. "Turkistondagi jadidchilik harakatining taniqli namoyandasi Mahmudxo'ja Behbudiy (1875-1919) nafaqat mashhur dramaturg va publitsist, jamoat arbobi va mashhur ulamo bo'lishidan tashqari u o'z davrining yirik olimi, noshir va matbuotchisi hamda sayohatchisi sifatida o'zidan chuqur iz qoldirdi" [5; B.37.],

Behbudiy murakkab siyosiy davrda faoliyat ko'rsatgan edi. Mahmudxo'ja Behbudiy Turkistondagi barcha jadidlar, ma'rifatparvarlarni birlashtirishga intilgan yirik shaxsdir. Xoji Muin ta'riflaganidek, "Bizdagi rahbarlarining biri va balki birinchisi, shubhasiz Mahmudxo'ja Behbudiydir. Behbudiy afandi yangilik rahbarlarining biri va o'zbek adabiyoti tarixida birinchi o'runni olurg'a loyiq bir zotdir. [6; B.45.], Vitrinalarning birida XIX asr oxiri XX asr boshlarida vatanimiz hududida foydalanilgan asosiy musiqa asboblari doira, qashqar va afg'on ruboblari, nay namoyish etilgan. Musiqa asboblarining xilma-xilligi shuni ko'rsatadiki, O'rta Osiyo xududida Eron, Qashqar, Afg'oniston, Shimoliy Hindiston va boshqa mintaqalar musiqiy an'analari ta'sirida o'ziga xos musiqa madaniyati shakllangan. Shuningdek, XIX asr oxiri XX asr boshlarida aholining o'ziga to'q, ziyoli qatlami orasida urf bo'lgan kiyim-kechaklar namoyish qilinmoqda. Ular, yashil atlasdan qo'lda to'qilgan yaktak, tik yoqali paxtadan tikilgan ko'ylak, binafsharang baxmaldan tikilgan do'ppi, qizil, oq va moviy chiziqlarga ega salla, binafsharang, ko'k va yashil rangli chiziqlarga ega beqasamdan tikilgan ayollar choponi, gul naqshli qo'lda ishlangan ipak abra matodan tikilgan ayollar ko'yilagi, charmdan ishlangan erkaklar va ayollar oyoq kiyimlaridan iboratdir.

4-xona: M. Behbudiy va noshirlik

Mahmudxo'ja Behbudiy noshirlik yo'nalishda ham samarali ijod qilgan hamda bu yo'nalishda o'ziga xos maktab yaratgan. Navbatdagi ekspozitsiyada olim tomonidan XX asr boshlarida nashr qilingan "Samarqand" gazetasining 45-soni va "Oyna" jurnalining bir necha sonlari namoyish etilmoqda. Muzeyning noshirlik xonasi intererida asosiy e'tibor Behbudiyning noshirlik faoliyatini yoritishga qaratilgan. Turkistonda nashr ishlari bilan dastlab podsho Rossiyasi statistika qo'mitalari shug'ullangan. Shu sababdan 1868-yildan 1910-yilgacha nashrlarning asosiy qismini rus tilidagi gazetalar tashkil etgan.

XX asr boshida, aniqrog'i, 1913-yildan Behbudiy ham matbuot ishlari bilan shug'ullanadi. Shu yil aprel oyidan rus-o'zbek va forsiy tillarda, haftada ikki marta, dastlab ikki, so'ng to'rt sahifada "Samarqand" gazetasini chiqaradi. 45 sondan keyin moddiy tanqislik tufayli chiqishi to'xtagan. O'sha yilning 20-avgustidan u "Oyna" jurnalini chiqara boshlaydi. Bu suratli haftalik jurnal asosan o'zbek tilida bo'lib, unda ixcham forsiy she'rlar, maqolalar, ruscha e'lonlar ham berib borilardi. "Nashriyoti Behbudiya" nomi bilan o'z xususiy nashriyotini ochadi. Fitratning "Bayonoi sayyohi hindi" asarini 1913-yilda ruschaga tarjima qildirib, nashr etadi. Turkiston xaritasini tuzib, bosmadan chiqardi. Shuningdek, muzeyda noshirlik faoliyatini tashkil etish bilan bog'liq ashyolar ham namoyish etilmoqda. Ular "Samarqand" gazetasi, "Oyna" jurnali, "Noviy Samarkand" ("Yangi Samarqand", "Samarqandi Nav") gazetalarini nashr etish uchun Samarqand viloyati harbiy gubernatori nomiga yozilgan ariza namunalari, Samarqand viloyati harbiy gubernatorining nashrlarga ruxsat beruvchi guvohnomalardan iborat hujjat namunalari va XIX asr oxiri XX asr boshlarida Germaniyaning "FORSTE & TROMM LEIPZIG" fermasida ishlab chiqarilgan Eron orqali Turkistonga olib kelingan qo'l yordamida ishlatiladigan litografiya dastgohi namoyish etilmoqda.

Muzey ekspozitsiyasida Behbudiy ning ijtimoiy-siyosiy va falsafiy qarashlarini aks ettirishga e'tibor berilgan. Behbudiy 1917-yilgi fevral va oktyabr oylaridagi Rossiya imperiyasi va jahon siyosiy sahnasida ro'y berayotgan o'zgarishlarni ziyraklik bilan kuzatadi va vatanparvar inson sifatida Turkistonning kelajagi haqida chin dildan qayg'uradi. U bor kuch-g'ayratini millatni o'yg'otishga bag'ishladi. Behbudiy publitsistik maqolalarida tarix faniga alohida urg'u berib, "Moziy istiqbolning tarozusidir", degan edi. "Kutubxonai Behbudiya"ning ham 70 foizdan ko'p kitoblari tarix faniga tegishli edi. O'zi ham tarix va geografiya fanlari bilan jiddiy qiziqib, bir qator maqolalar va kitoblar yozgan.

5- xona: Maxmudxo'ja Behbudiyning ijtimoiy- siyosiy va falsafiy qarashlari

Behbudiy jurnalist va siyosiy faollik faoliyati bilan bir qatorda musulmon huquqshunosi ham edi. [7; B.41.], Behbudiy siyosiy arbob sifatida Rossiya imperiyasi doirasidagi Rossiya musulmonlari ittifoqi partiyasi qurultoylarida faol ishtirok etdi. Rossiyadagi mavjud yirik siyosiy partiyalarni o'rganib, ulardan sotsial-demokratlarni, ayniqsa, bolsheviklarning qarashlarini tanqid ostiga oladi va ularni hatto, xavfli oqim sifatida qoralagan edi. U monarxiyachilar partiyasi qarashlaridagi mahdudlik sababli ularga ham qarshi chiqadi, bosiqlik bilan kurash olib borib, barcha musulmonlarni birlikka chaqiradi. U o'sha murakkab davrda Muvaqqat Hukumatni turkistonlik musulmonlar bilan teng huquqli munosabat olib borishga chaqirdi va ular uchun hukumatdan ajratiladigan o'rinlar soni uchdan biridan kam bo'l- masligini talab qiladi.

1918-yilda Behbudiy "Ittifoq" jamiyatining sa'y-harakati bilan Samarqand musulmon maorif sho'basiga mudir etib tayinlanadi. Biroq, tashkilotdagi yevropalik vakillar unga ishlash uchun hech qanday imkoniyat bermadilar. Ayniqsa, Osipov isyonidan so'ng avj olgan bosh-

boshdoqliklar natijasida zo‘ravonlik lar kundan-kunga kuchayadi. Behbudiy o‘zining Toshkentga so‘nggi safari davomida ham amalda hech qanday ijobiy natijaga erisha olmaydi. U hech bir ilojisiz qoladi va barcha ishlarini tashlab, sog‘lig‘ini bahona qilib, sho‘rolarga xizmat qilishdan voz kechadi.

Sanab o‘tilgan tarixiy jarayonlar va bevosita Turkistondagi jadidchilik siyosiy qarashlarini aks ettiruvchi ashyolar varaqalar, broshyuralar, Behbudiyning va boshqa ma‘rifatparvarlarning o‘z qarashlari bayon etilgan asarlari ham muzeyda keng namoyish etilmoqda

Адабиётлар/Литература/References:

1. <https://www.lex.uz/docs/-5370794?query=Behbudiy#sr-1%7CBERDAQ>.
2. Наим Каримов. Махмудхўжа Бехбудий – Т: 2010. –
3. Mahmudjon Yunosov. Mahmudxo‘ja Behbudiy uy muzeyi.// Moziy sado. 2. 94. 2022.
4. Erkinjon Turdimov. Ezgulik qadr topadi. Zarafshonning Behbudiyasi. (Buyuk ma‘rifatparvar Mahmudxo‘ja Behbudiy tavalludining 145 yilligiga bag‘ishlangan) Sahnof – 2020.
5. Rajabov Q. Mahmudxo‘ja Behbudiyning Bolqon urushlari va Anvar Posho haqidagi fikrlari // “Mahmudxo‘ja Behbudiy diniy-ma‘rifiy qarashlarining zamonaviy talqinlari” mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. –Toshkent, 2021.
6. Qarang: Абдирашидов З., Эгамқулова Н. Махмудхўжа Бехбудий ва унинг «Ойина» журнали. - Тошкент: 2019.
7. Thomas Welsford. “Becoming Behbudiy”. // London Journal of Central Asian History 1 (2022) 37–99. thomaswelsford@hotmail.com

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 5/9 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).